

ნესტან სულავა

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი.
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი.
სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

Nestan Sulava

Doctor of Philological Sciences, associate professor of Ivane
Javakhishvili Tbilisi State University;
Visiting professor of Samtskhe-Javakheti State University.

ივანე ჯავახიშვილი ნიკოლოზ გულაბერისძის ფილოსოფიურ-საღვთისმეტყველო მოძღვრების შესახებ

აბსტრაქტი

ივანე ჯავახიშვილმა ნიკოლოზ გულაბერისძის თხზულება „საკითხავი სუეტისა ცხოველისა, კუართისა საუფლოდსა და კათოლიკე ეკლესიისად“ ფილოსოფიურ-საღვთისმეტყველო მოძღვრების ამსახველ ნაწარმოებად მიიჩნია და გამოთქვა მნიშვნელოვანი შეხედულებანი თხზულების მიზანდასახულობის, ისტორიის ფილოსოფიისა და ესთეტიკური შეხედულებების შესახებ, რაც ბიზანტიურ მწერლობასთან შედარების საფუძველზე განიხილა და წარმოაჩინა მათ შორის არსებული მსგავსება და განსხვავება. მან ყურადღება გაამახვილა ნიკოლოზ კათალიკოსის თვალსაზრისზე იმის თაობაზე, რომ ქართველებს არ ჰქონიათ ჩვევად ფილოსოფიური აზროვნებისა და ენაშტევირობისა, სამეცნიერო გამოძიებისა. ამიტომ ივანე ჯავახიშვილის აზრით, ნიკოლოზ გულაბერისძის თხზულება სიახლეა, რადგან თვით ნიკოლოზმა თავისი ზემოხსენებული ნაშრომი სწორედ „ჯელოვნების ნასიბრძნად“ მიიჩნია და წარუდგინა მკითხველს. მეცნიერმა აღნიშნა კიდევ, რომ კათალიკოსი ფილოსოფიურ მსჯელობას, ნასიბრძნს ამჯობინებს, ვიდრე ისტორიულ სხვადასხვა საკითხზე საუბარს, ისიც აღნიშნა, რომ მისი თხზულება დალაგებული, „შემდგომითი შემდგომადი მოთხრობა“ არაა. ივანე ჯავახიშვილის

ნაშრომში ყურადღება გამახვილებულია „საკითხავში“ დასმულ ქართველთათვის მნიშვნელოვან პრობლემებზე. მან ფილოსოფიური საფუძვლები დაუძებნა ნიკოლოზ გულაბერისძის თხზულებაში დამოწმებულ ისეთ ტერმინებს, როგორიცაა „მგონებლობითი აღწერა“, „ძიება“, „გამოძიება“, „საძიებელი“, რომლებიც წმინდა ნინოს საქართველოში მოღვაწეობის რაობისა და მნიშვნელობის განსაზღვრისათვის სჭირდება. ნიკოლოზ გულაბერისძის თხზულებაში დასმული ისტორიული, ფილოსოფიური და საღვთისმეტყველო საკითხები ერთმანეთთან კავშირშია განხილული და შეფასებულია ივანე ჯავახიშვილის მიერ როგორც ერთიანი სისტემა, რომელთა გამოყენებით ნიკოლოზს განუზრახავს იმ ნაკლის შევსება, რომელიც ქართველებს სხვა ერებთან, კერძოდ, ბერძნებთან შედარებით ჰქონდათ. ივანე ჯავახიშვილის სტატიის უმთავრესი მიზანი იყო ნიკოლოზ გულაბერისძის როგორც ისტორიკოსის, ფილოსოფოსის, საეკლესიო ისტორიის ღრმა მცოდნის სახის ჩვენება და ამ შეხედულებათა მნიშვნელობის განსაზღვრა, რის განხილვამაც იმ დასკვნამდე მიიყვანა, რომ ნიკოლოზს ჰქონია დაკვირვებისა და ღრმა აზროვნების უნარი და ნიჭი. თუმცა, მისი ნიჭის სრულ გამოხატულებად მისი თხზულება არ მიაჩნია და გულდაწყვეტით აღნიშნა, რომ მას მეტის გაკეთება შეეძლო, რის საფუძველსაც იძლევა ფილოსოფიის, ესთეტიკის, საეკლესიო ისტორიის, ისტორიის ფილოსოფიის შესახებ თხზულების დასაწყისში მსჯელობა.

ნაშრომში დეტალურადაა განხილული ნიკოლოზ გულაბერისძის თხზულების ისტორიულ-ფილოსოფიური და ესთეტიკური ღირებულების ივანე ჯავახიშვილისეული შეფასება.

Ivane Javakhishvili about the philosophical and theological teachings of Nikoloz Gulaberisdze

Abstract

Ivane Javakhishvili considered Nikoloz Gulaberisdze's work "Reading the column alive, the a Robe of the Lord and the Catholic Church" as a work reflecting philosophical and theological teachings and expressed important

views about the purpose of the works, the philosophy of history and aesthetic views, which he discussed and showed the similarities between them based on a comparison with Byzantine writing. the difference He drew attention to Nikoloz Katalikos' point of view that Georgians did not have the habit of philosophical thinking and creativity, scientific investigation. Therefore, according to Ivane Javakhishvili, Nikoloz Gulaberisdze's work is a novelty, because Nikoloz himself considered his above-mentioned work to be "the Wisdom of art" and presented it to the readers. The scientist also noted that Kathalikos prefers philosophical discussion, wisdom rather than talking about various historical issues, he also noted that his writings are not ordered, "one story after another". In the work of Ivane Javakhishvili, attention is focused on the important problems for Georgians posed in the "Question". He looked for the philosophical foundations of such terms as "mental description", "search", "investigation", "searching" verified in the writings of Nikoloz Gulaberisdze, which are needed to define the scope and importance of St. Nino's work in Georgia. The historical, philosophical and theological issues raised in Nikoloz Gulaberisdze's writings are discussed and evaluated by Ivane Javakhishvili as a single system, using which Nikoloz intended to fill the shortcoming that Georgians had compared to other nations, in particular, Greeks. The main goal of Ivane Javakhishvili's article was to show the face of Nikoloz Gulaberisdze as a historian, philosopher, a deep connoisseur of church history, and to determine the importance of these views, the discussion of which led to the conclusion that Nikoloz had the ability and talent for observation and deep thinking. However, he did not consider his writings to be the full expression of his talent and noted with disappointment that he could have done more, which is based on the discussion at the beginning of his writings on philosophy, aesthetics, church history, and the philosophy of history.

Ivane Javakhishvili's assessment of the historical-philosophical and aesthetic value of Nikoloz Gulaberisdze's works is discussed in detail in the report.

ივანე ჯავახიშვილი ნიკოლოზ გულაბერისძის ფილოსოფიურ-საღვთისმეტყველო მოძღვრების შესახებ

ნიკოლოზ გულაბერისძის თხზულების – „საკითხავი სუეტისა ცხოველისა, კუართისა საუფლოდსა და კათოლიკე ეკლესიისად“

– კომპოზიციის შესახებ ივანე ჯავახიშვილმა აღნიშნა, რომ იგი ორნაწილიანია: პირველში ისტორიული ცნობებია საუფლო კვართისა და ქართველთა გაქრისტიანების შესახებ წმ. ნინოს მიერ, ხოლო მეორეში – ასახულია უფლის კვართის, სვეტიცხოვლისა და წმ. ნინოს ძველი და ახალი სასწაულთმოქმედებები; ბოლოს დაერთვის შესხმა, რომელიც გამოყოფილია როგორც „გიხაროდენი“. ამ უკანასკნელის შესახებ მეცნიერმა აღნიშნა, რომ შესაძლოა დომენტი კათალიკოსის დაწერილი იყოს და არა ნიკოლოზისა, რის საფუძველსაც მისივე ანდერძ-მინაწერი ქმნის. იგი წერს: „ჩვენ კათალიკოზმან პატრიაქმან დომენტი განვაახლეთ ცხოვრებად ესე სუეტის ცხოველისად“ (გულაბერისძე, 2007, გვ. 63). ესაა თხზულების დაუჯდომლის სტილით შექმნილი ნაწილი, რომელიც საგალობლის ფორმასა და შინაარსს უახლოვდება. უნდა აღინიშნოს, რომ ძნელი გასამიჯნია ნიკოლოზ გულაბერისძისეული დედნის ტექსტი და დომენტი კათალიკოსის ნარედაქციური ტექსტი.

ივანე ჯავახიშვილმა ნიკოლოზ გულაბერისძის თხზულება „საკითხავი სუეტისა ცხოველისა, კვართისა საუფლოდსა და კათოლიკე ეკლესიისად“ ფილოსოფიურ-საღვთისმეტყველო მოძღვრების ამსახველ ნაწარმოებად მიიჩნია და გამოთქვა მნიშვნელოვანი შეხედულებანი თხზულების მიზანდასახულობის, ისტორიის ფილოსოფიისა და ესთეტიკური შეხედულებების შესახებ, რაც ბიზანტიურ მწერლობასთან შედარების საფუძველზე განიხილა და წარმოაჩინა მათ შორის არსებული მსგავსება და განსხვავება. მან ყურადღება გაამახვილა ნიკოლოზ კათალიკოსის თვალსაზრისზე იმის თაობაზე, რომ ქართველებს არ ჰქონიათ ჩვევა ფილოსოფიური აზროვნებისა და ენამჭევრობისა, სამეცნიერო გამოძიებისა. ამიტომ ივანე ჯავახიშვილის აზრით, ნიკოლოზ გულაბერისძის თხზულება სიახლეა, რადგან თვით ნიკოლოზმა თავისი ზემოხსენებული ნაშრომი სწორედ „ჯელოვნების ნასიბრძნად“ მიიჩნია და წარუდგინა მკითხველს. მეცნიერმა აღნიშნა კიდევ, რომ კათალიკოსი ფილოსოფიურ მსჯელობას, ნასიბრძნს ამჯობინებს, ვიდრე სხვადასხვა ისტორიულ საკითხზე საუბარს; ისიც აღნიშნა, რომ მისი თხზულება დალაგებული, „შემდგომითი შემდგომადი მოთხრობა“ არაა. ივანე

ჯავახიშვილის ნაშრომში ყურადღება გამახვილებულია „საკითხავში“ დასმულ ქართველთათვის მნიშვნელოვან პრობლემებზე. მან ფილოსოფიური საფუძვლები დაძებნა ნიკოლოზ გულაბერისძის თხზულებაში დამოწმებული ისეთი ტერმინებისათვის, როგორცაა „მგონებლობითი აღწერა“, „ძიება“, „გამოძიება“, „საძიებელი“, რომლებიც წმინდა ნინოს საქართველოში მოღვაწეობის რაობისა და მნიშვნელობის განსაზღვრისათვის სჭირდება.

ნიკოლოზ გულაბერისძის თხზულებაში დასმული ისტორიული, ფილოსოფიური და საღვთისმეტყველო საკითხები ერთმანეთთან კავშირშია განხილული და შეფასებული ივანე ჯავახიშვილის მიერ, როგორც ერთიანი სისტემა, რომელთა გამოყენებით ნიკოლოზს განუზრახავს იმნაკლისშევისება, რომელიც ქართველებს სხვა ერებთან, კერძოდ, ბერძნებთან შედარებით ჰქონდათ. ივანე ჯავახიშვილის სტატიის უმთავრესი მიზანი იყო ნიკოლოზ გულაბერისძის როგორც ისტორიკოსის, ფილოსოფოსის, საეკლესიო ისტორიის ღრმა მცოდნის სახის ჩვენება და ამ შეხედულებათა მნიშვნელობის განსაზღვრა, რის განხილვამაც იმ დასკვნამდე მიიყვანა, რომ ნიკოლოზს ჰქონია დაკვირვებისა და ღრმა აზროვნების უნარი და ნიჭი. თუმცა, მისი ნიჭის სრულ გამოხატულებად მისი თხზულება არ მიაჩნია და გულდაწყვეტით აღნიშნა, რომ მას მეტის გაკეთება შეეძლო, რის საფუძველსაც იძლევა ფილოსოფიის, ესთეტიკის, საეკლესიო ისტორიის, ისტორიის ფილოსოფიის შესახებ თხზულების დასაწყისში მსჯელობა.

განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს „საკითხავის“ რამდენიმე მონაკვეთი იმ მხრივ, რომ მათში რამდენიმე საკითხია აღძრული, რომელთაგან მნიშვნელოვანია მიზანდასახულობა თხზულებისა, ანუ „მიზეზი მეტყველებისა“, რაც ბერძენთა იმ ჩვეულების გამოხმაურებად აქვს დასახული, რომლის მიხედვით, ბერძნები აღწერდნენ ცოტად თუ ბევრად ყოველივე ღირსშესანიშნავ მოვლენასა თუ შემთხვევას, რათა შთამომავლობისათვის შემოენახათ. ამ თვალსაზრისით უნდა განვიხილოთ ნიკოლოზ გულაბერისძის მიერ ჯვრის სასწაულთა აღწერისას გამოთქმული თეორიული შეხედულებები. კერძოდ: „ვითარ

კნინდენლაცა არარას დაუტეობენ აღუწერელად და არცა ვიდრემე მისცემენ უფსკრულსა დავიწყებისასა, ხოლო ვითარცა მრავალგზის ვთქუ, ესევითარისა მოქმედებისაგან ყოვლად უცხონი და უმეცარნი არიან ნათესავნი ესე ქართველთანი, უკუეთუ არა ვითარმცა ვინ აღრიცხუნა, თუ რაოდენნი უკუე და რაბამნი სასწაულნი ქმნილ არიან სუეტისა ცხოველისაგან ჟამსა მას პირველ გამოჩენისა მისისასა და შემდგომითი-შემდგომად ესე უკუე უწყოდეთ ჭებმარითი, უკუეთუმცა ვის აღუწერნეს, ვითარცა არს ჩუეულებად ბერძენთა ნათესავისა, არამცა უკუე დაიტია სოფელმან ყოველმან აღწერილი წიგნები, სიტყვსაებრ წმიდისა სახარებისა (მდრ. იოანე, 21, 25)" (გულაბერისძე, 2007, გვ. 48). ივანე ჭავახიშვილმა ყურადღება გაამახვილა კათალიკოსის წუხილზე, რომ ქართველები დაუდევრობას იჩენდნენ თანამედროვეთა და წინაპართა ღვაწლის გადმოცემის საქმეში, რის გამოც დავიწყებას მიეცა ბევრი ისტორიული ფაქტი, დამსახურებულ პირთა ცხოვრება-მოღვაწეობა. სავსებით სწორად შენიშნა მეცნიერმა, რომ ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა სიმდიდრით ბერძნულს ვერ შეედრება, მაგრამ ნიკოლოზ გულაბერისძის საყვედურიანი კილო და გამონათქვამი გადაჭარბებულად მიაჩნია, თუმცა, არც საფუძველს მოკლებულად. მართალია, მწერლის მოსაზრება და კრიტიკული დამოკიდებულება სასწაულების აღწერას ან მის დავიწყებას ეხება, მაგრამ მისი განზოგადებაც შეიძლება მრავალი მნიშვნელოვანი სხვადასხვა თემის მწერლობაში გამოუყენებლობის გამო. ივანე ჭავახიშვილმა ხაზგასმით აღნიშნა, რომ ნიკოლოზ გულაბერისძეს მხედველობაში აქვს სასწაულთა აღუწერლობა, რაც ქართულ საისტორიო მწერლობას არ ჰყვარებია და ამ მხრივ „ეს დარგი ჩვენში მეტად ღარიბი იყო“ (ჭავახიშვილი, 1977: 399). მნიშვნელოვანია მეცნიერის შეფასება სასწაულების ეპიზოდების ჩართვასთან დაკავშირებით, რომ თანამედროვე თვალთახედვით ეს გარემოება ნაკლი კი არა, პირიქით, ღირსებაა, მაგრამ ისიც საყურადღებოა, რომ „ჭკვიანის და ნიჭიერი ისტორიკოსის მიერ აღწერილს სასწაულთმოქმედების ამბებში მაშინდელი ყოფა-ცხოვრებისა და აზროვნების ისტორიისათვის ბევრი ძვირფასი ცნობებიც გვხვდება ხოლმე“ (ჭავახიშვილი, 1977: 399). მართლაც, ნიკოლოზ გულაბერისძეს ეს შენიშვნა-მოსაზრება

გამოთქმული აქვს ჯვრის სასწაულების აღწერისას და, შესაბამისად, სასწაულთა აღწერის აუცილებლობას მართებულად მიიჩნევდა.

მწერლის განსაკუთრებულ გულისტკივილს იწვევს სამეცნიერო და ფილოსოფიური მწერლობისადმი ქართველთა უყურადღებობა, რის შესახებაც აღნიშნავს: „ჩუეულებად ვიდრემე და წურთილობად გამომეტყუელებისად და გამოძიებად სამეცნიეროთა და საფილოსოფოსოთა საქმეთად არარად უკუე ჰქონებიან ნათესავთა ქართველთასა, ვითარცა ბერძენტა შორის დღესცა იხილვების ესევითარი საქმე, რამეთუ რადცა რადმე უცხოდ და საკვრველი საქმე საცნაურ იქმნეს, მყის მასვე ჟამსა შინა მეყვსეულად აღსწერენ და ესრეთ სიმტკიცედ და საჯსენებელად მამულთა ნათესავთათუს ძეგლად წარუწყმედელად დაუტეობენ“ (გულაბერისძე, 2007, გვ. 48). დაისმის კითხვა, რა არ მოსწონდა ნიკოლოზ გულაბერისძეს ქართულ საისტორიო მწერლობაში, რა იყო ის, რაც არ ჰქონდათ ქართველებს და ჰქონდათ ბერძნებს. მან თავადვე აღნიშნა ქართველების ნაკლი და ბერძნების ღირსება: „ფრიად მოსწრაფე ენამჭევრობისა და ფილასოფოსობისათუს და საკვრველი რადმე გულსმოდგინებად და ტრფიალებად მოუგიეს გამოძიებათა რომელთათუსმე საღმრთოთაცა და კაცობრივთაცა და ყოველთავე დაბადებულთათუსცა. და ამით უკუე სახითა რეცა მძლეობენ ყოველთა ზედა სილაღითა გონებისადთა, ვითარცა ზეშთა ქმნილნი, და ენამჭევრობათა და სიბრძნეთა თუსთა მიმართ მინდობილობენ, რადთა სიბრძნით მოჯელოვნებითა ენისადთა ნუგეშინის-სცემდენ სუნიდისითა ცხორებისა თუსისადთა, ვითარ სახედ არნ ელინნი, ესე იგი ბერძენნი, ხოლო კუალად სხუანი არიან ბოროტებით სადაგნი და მარტივნი და გონებით წრფელნი სიმართლესა ცხორებისასა და უღელსა უმანკოებისასა მზიდველნი და მხოლოდ ღმრთისა ოდენ და მკლავისა თუსისა მოსავნი“ (გულაბერისძე, 2007, გვ. 47).

მეტად მნიშვნელოვანია ნიკოლოზ გულაბერისძის თხზულებაში ავტორის მიერ გამოთქმული ისტორიულ-ფილოსოფიური და ესთეტიკური შეხედულებების ღირებულების ივანე ჯავახიშვილისეული შეფასება. მან შენიშნა და შეათვასა ფილოსოფიური მწერლობისადმი

კათალიკოსის დამოკიდებულება, რომელიც კითხვებს უთუოდ აღძრავს. დავიმოწმებ „საკითხავიდან“ შესაბამის ეპიზოდს: „აჰა ესერა არნ ნათესავნი ჩუენ ქართველთანი, რამეთუ ვითარცა საცნაურ არს, ყოველთა მიერ უეჭუელად ესევეთარი ბუნებაჲ პირველითგანვე უკუე დამცველობს ნათესავთა შორის ქართველთასა, რამეთუ არარაჲ უკუე ოდეს ჰქონებინ ჩუეულებაჲ ფილასოფოსობისაჲ და სწავლულობისაჲ გამოძიებათა და ენათა მჭევრობათა, ხოლო სხუანი უკუე ნათესავნი სხუათა რომელთამე მიმართ ღონისძიებათა და ჰელოვნებათა მინდობილობენ და სხუანი - სხუათა, რომელნიმე ამათ და ყოველთავე უკუე თვს-თვსად შეუცავს საზღვარი ტომებისა თვისსაჲ და უკუეთუმცა არა ვიდრემე საჭირო გუექმნებოდა მიზები მოტყუებათაჲ განგრძობისა, თითოეულადმცა უკუე წარმოვაჩინე შემსგავსებულებაჲ ნათესავ-ტომებისა თვთოეულისა, რამეთუ არა საჭირო ვიდრემე იყო ჩუენდა ესე წყალობითა ღმრთისაჲთა“ (გულაბერისძე, 2007, გვ. 47-48). გამოდის, რომ კათალიკოსის სიტყვით, ქართველებს „სამეცნიეროთა და საფილოსოფოსოთა საქმეთაჲ გამოძიებაჲ“, გამოკვლევებისა და მათი შესაფერისი წერილობითი გამოთქმის, „გამომეტყველების“ არც ჩვეულება და არც გამოცდილება არ ჰქონიათ, ამ საქმეში არ ყოფილან გაწვრთნილნი და არც ენამჭევრობაში ყოფილან დახელოვნებულნი. გარდა ამისა, „საკითხავის“ ეს მონაკვეთი ქართველთა და ბერძენთა თვისებების, ხასიათის განსახილველად მეტად მნიშვნელოვან ცნობებს იძლევა, რაც ნიკოლოზ გულაბერისძეს, მისივე ტერმინით, „მეძიებელი“ გონების ადამიანად წარმოგვიჩენს. აქ მთავარი სათქმელი სწორედ ესაა, როგორები არიან ქართველები და როგორები არიან ბერძნები, ხოლო მიზანდასახულობა ნათლად არის წარმოდგენილი. ნიკოლოზ გულაბერისძეს, როგორც ისტორიკოსს, თავისი ფილოსოფიურ-ისტორიული შეხედულებები აქვს გამოთქმული, იგი თავის თეორიულ თვალსაზრისს აყალიბებს და, ფაქტობრივად, სხვადასხვა ერების შესახებ მსჯელობს, როგორი ნიჭისა და მიდრეკილების მქონენი არიან სხვადასხვა ერის წარმომადგენლები, რომელთაგან გამოცალკევებულნი არიან ქართველები და ბერძნები. როგორც ივანე ჯავახიშვილმა აღნიშნა, ნიკოლოზს სურდა, ის ნაკლი შეევესო

ქართულ საისტორიო მწერლობაში, რითაც ესოდენ გამოირჩეოდა ბერძნული, და რაც მათ, იმთავითვე, თანდაყოლილი ჰქონიათ. „მას ახალი ისტორიულ-ფილოსოფიური მიმართულების შექმნა სურდა ქართულ მწერლობაში, რომელიც იმდენად „აღწერას“ არ მისდევდა, რამდენადაც თავისი „ჯელოვნებითი ნასიბრძნისა“ და სხვადასხვა „საძიებლების“ საზოგადო ისტორიულ-ფილოსოფიური თვალსაზრისით „წარმოჩენასა“ და „ცხადყოფაზე“ ზრუნავდა“ (ჯავახიშვილი, 1977, გვ. 402).

ნიკოლოზ გულაბერისძის თხზულებაში აღნიშნული შეხედულებანი სხვადასხვა ერების, ტომების შესახებ, რაც გამოხატულია ტერმინით „საზღვარი ტომებისა“, „შემსგავსებულებაჲ ნათესავ-ტომებისაჲ“, ფაქტობრივად, სხვადასხვა ტომებისა და ეროვნების მოღვაწეობის სარბიელსა და თვისებას შემოსაზღვრავს, რაც მწერალს ისტორიის ფილოსოფიის უმნიშვნელოვანეს და საგულისხმო საკითხების აღმძვრელად სახავს. ეს იმას მიუთითებს, რომ მას სურვილი ჰქონდა ისტორიულ-ფილოსოფიური საკითხების შესახებ ემსჯელა და საკუთარი მოსაზრებები გამოეთქვა. ყოველივე ამის საფუძველი კი ის იყო, რომ მას სურდა გამოერკვია, რატომ წარმოიგზავნა საქართველოში ქრისტიანობის საქადაგებლად ქალი. ეს კითხვა, როგორც ივანე ჯავახიშვილმა სამართლიანად აღნიშნა, არც ერთ ისტორიკოსსა და ჰაგიოგრაფს არ გასჩენია (ჯავახიშვილი, 1977, გვ. 402). ისტორიულ-ფილოსოფიური თვალთახედვით წარმართული ნიკოლოზ გულაბერისძის მსჯელობა სწორედ ამით, წმ. ნინოს საქართველოში მოსვლითაა შთაგონებული, ხოლო წმ. ნინოს მოსვლასთან დაკავშირებული საკითხები უთუოდ მოითხოვდა ქართველი ერის თვისების, ხასიათის, ზნე-ჩვეულების, კულტურული დონის წარმოჩენას, რაც მეტად ხელშესახებად არის ასახული თხზულებაში. ივანე ჯავახიშვილის აზრით, ნიკოლოზს „ფილოსოფიურ-ისტორიული აზროვნება იზიდავდა და ისეთი მიდრეკილება ჰქონდა, რომ კერძო შემთხვევაც მას საზოგადო თვალსაზრისით უნდა განეხილა ხოლმე. ამ შემთხვევაშიაც წმ. ნინოს მოღვაწეობის ღირებულების კერძო საკითხი საზოგადო თვალსაზრისით აქვს გაშუქებული და ამის გამო მას ებადება კიდევ ერთი ახალი, „სხუადცა საძიებელი

ღირსებისათვის დედათა პატივისა“, ... ანუ ქალთა უფლება-ღირსების შესახებ“ (ჯავახიშვილი, 1977, გვ. 406).

ივანე ჯავახიშვილმა საფუძვლიანად განიხილა ქართული საღვთისმეტყველო-ფილოსოფიური მწერლობის არსებობის საკითხი და ყურადღება გაამახვილა ჯერ კიდევ ეფრემ მცირისა და იოანე პეტრიწის მიერ გამოთქმულ მოსაზრებებზე, რომ საქართველოში ფილოსოფიური მწერლობა ადრე არ ყოფილა და თავად შეეცადნენ ქართული ფილოსოფიური მწერლობის აღორძინებასა და განვითარებას. მართლაც, ეფრემ მცირის, არსენ იყალთოელისა და იოანე პეტრიწის ფილოსოფიურ-თეოლოგიური მოღვაწეობის ფონზე ნიკოლოზ გულაბერისძის მიერ გამოთქმული ეს შეხედულება უთუოდ მოითხოვს გადასინჯვას, ან იმის დადგენას მაინც, რას გულისხმობდა ფილოსოფიურ მწერლობაში, რადგან ნიკოლოზ გულაბერისძის მოღვაწეობის დროს, XII საუკუნის მეორე ნახევრისათვის, უკვე გელათის აკადემიაში ძლიერი საღვთისმეტყველო-ფილოსოფიური სკოლა არსებობდა, სადაც არსენ იყალთოელმა და იოანე პეტრიწმა ფილოსოფიურ-თეოლოგიურ მწერლობას ბევრი რამ შესძინეს, ხოლო ამ მწერლობის სათავეებთან კი, XI საუკუნის მეორე ნახევარში შავ მთაზე მოღვაწე ეფრემ მცირე იდგა. ამიტომ, საგანგებო დაკვირვებას მოითხოვს ნიკოლოზ გულაბერისძის ზემოხსენებული შეხედულება, რას გულისხმობდა იგი. ამ მხრივ არის მნიშვნელოვანი და კონცეპტუალური ივანე ჯავახიშვილის დაკვირვება, რომლის მიხედვით, „ჩვენი ისტორიკოსი იმდენად წმინდა ფილოსოფიურ-საღვთისმეტყველო ქართული მწერლობის უქონლობას არ ჩივის, რამდენადაც ქართული ისტორიულ-ფილოსოფიური მწერლობის უქონლობაზე წუხდა, ... ისეთს საეკლესიო-ისტორიულ თხზულებებს გულისხმობდა, რომლებშიაც სამეცნიერო და საფილოსოფოსო საკითხების „გამოძიება“ ყოფილიყო მოქცეული სხვადასხვა საქმეების „საძიებელი“, ყოფილიყო გამორკვეული ავტორის „მეცნიერება“ და „სწავლულება“ და თანაც შესაფერისად მაღალხარისხოვანი „ენამჭევრობა“ გამოაშკარავებულიყო“ (ჯავახიშვილი, 1977, გვ. 400). როგორც ჩანს, ნიკოლოზის სიტყვები სწორედ ამგვარ საისტორიო თხზულებებს გულისხმობდა და „თითონაც მოწადინებული იყო, ქართუ-

ლად სწორედ ამნაირი საისტორიო ნაშრომები გამრავლებულიყო, სადაც მოთხრობის მიმდინარეობით ან შესწავლით გამოჩვეული სხვადასხვა საკითხების შესახებ ხან ფილოსოფიური მსჯელობა, ხან სამეცნიერო „საძიებელი“ იქნებოდა ჩართული, ამას თვით მისივე ნაწარმოები ამტკიცებს“ (ჯავახიშვილი, 1977, გვ. 400). ივანე ჯავახიშვილმა ამ თვალსაზრისით განიხილა და შეათვასა ნიკოლოზ გულაბერისძის თხზულებები. მან ახსნა, რომ ნიკოლოზს თავისი შრომის მთავარი თვისება, ხასიათი ერთი წინადადებით აქვს წარმოდგენილი. ესაა თხზულების დასაწყისში ნათქვამი: „ხოლო არა ვიდრემე შეუძლებელ ვჰგონე უმეცრებისა ჩუენისაგან თითოეულისა ჯელოვნებითისა ნასიბრძნისა წარმოჩენით საცნაურქმნად, უკუეთუმცა არა იძულებულ ქმნილ ვიყავ ფრიადისა აღწერილისა მიძღვნომობითა შეშინებისა ძლით“ (გულაბერისძე, 20027, გვ. 6). ავტორმა თავისი თხზულება „ჯელოვნებითისა ნასიბრძნად“ მიიჩნია და ნათლად ჩანს, რომ ისტორიულ საკითხთა უფრო მეტად ფილოსოფიური განხილვა, მათი ფილოსოფიური განსჯა უფრო მოსწონს და უყვარს, ვიდრე, როგორც ივანე ჯავახიშვილმა შენიშნა, „დალაგებული, შემდგომითი შემდგომადი მოთხრობა“ (ჯავახიშვილი, 1977, გვ. 400) და „საკითხავიც“ ამ მეთოდით შექმნილ თხზულებად მიიჩნია. ნიკოლოზ გულაბერისძის სიტყვების საფუძველზე – „აქამომდის ოდენ დადგების სიტყუად ჩუენი, მეძიებლობით გამომაცხადებელი ჭეშმარიტებისად“ – მეცნიერმა ახსნა ის, რომ „საკითხავი“ არსებითად არ არის მომთხრობელობითი თვისებისა. აღნიშნა, რომ მისი თხზულება „მეძიებლობითი“ თვისებებისა იყო და იმის გადმომცემი ანუ „გამომაცხადებელი“ იყო, რაც ძიებით იყო მოპოვებული“ (ჯავახიშვილი, 1977, გვ. 400). ამდენად, ნიკოლოზის თხზულება არსებითად განსხვავდება აღმწერლობითი ანუ მომთხრობელობითი საისტორიო თხზულებებისაგან, რომლებიც ისტორიული ამბების მხოლოდ დალაგებულად აღნუსხვასა და თხრობას გულისხმობს, რომელთაც ნიკოლოზ გულაბერისძე ტერმინით „მგონებლობით აღწერად“ იხსენიებს.

ამ საკითხთა განხილვის ფონზე ივანე ჯავახიშვილმა ნიკოლოზ გულაბერისძის თხზულებაში გამოყენებული ის ისტორიულ-ფილოსოფიური ტერმინები გამოყო, რომლებიც მის „მეძი-

ებლობით“ სამწერლო საქმიანობას უკავშირდება. ესენია: „ძიება“, „გამოძიება“, „საძიებელი“, „ნასიბრძნი“, რაც კათალიკოსის მეცნიერულ ალლოსა და დაკვირვების უნარს წარმოაჩენს. აქვე უნდა აღინიშნოს თხრობის ან მოთხრობის ნაცვლად სხვა ტერმინების გამოყენებაც. კერძოდ: „წარმოჩენად“, „საცნაურ-ყოფად“, „წარმოჩენით საცნაურ-ქმნად“, „სახის გამოცხადებად“, რომელთა საშუალებით გადმოგვცა თავისი მიზანდასახულობის შესაბამისი ამბები. ივანე ჯავახიშვილს საგულისხმოდ მიაჩნდა, რომ ამ ტერმინების გამოყენებით ნიკოლოზს თავისი შემოქმედება სხვა ისტორიკოსთა თხზულებების შესადარად და მათ მიერ გამოყენებული მეთოდით არ შეუქმნია, მან თავისი მეთოდით, „გამომეძიებლობითი“ მეთოდით, ახალ მიმართულებას ჩაუყარა საფუძველი (ჯავახიშვილი, 1977, გვ. 402) და ამ ტერმინთა შექმნაც მისმა მეთოდმა განაპირობა.

ივანე ჯავახიშვილმა ყურადღება გაამახვილა იმ წყაროებზე, რომლებიც ნიკოლოზ გულაბერისძეს გამოუყენებია თავისი თხზულებისათვის. კერძოდ, დასახელებულია თეოდორიტეს ცნობა, რომელიც, მისივე შენიშვნით, ეფრემ მცირის თხზულებიდან შეიძლებოდა სცოდნოდა; მეცნიერმა ისიც აღნიშნა, რომ მწერალს არ გამოჰპარვია ცნობათა წინაუკმოლობა და წინააღმდეგობა, რაც საძიებლად მიაჩნია: „თუ ვითარ წინააღმდეგომ არს სიტყუად სიტყუსა, ფრიად საძიებელ არს“ (გულაბერისძე, 2007, გვ. 38). თუმცა, ეს წინააღმდეგობრივი შეხედულებები ნიკოლოზს ერთმანეთთან შეუხამებია.

მნიშვნელოვანია ივანე ჯავახიშვილისეული შეფასება ნიკოლოზ გულაბერისძის თხრობის სტილთან და სამეტყველო ენასთან დაკავშირებით. მან შენიშნა, რომ ნიკოლოზი ღრმა აზროვნებისა და დაკვირვების ნიჭით ყოფილა დაჯილდოებული, რადგან შეეძლო ჩვეულებრივ, უფერულ მოთხრობაშიც კი მნიშვნელოვანი, საყურადღებო, საგულისხმო გარემოებები შეემჩნია და თავისი დებულებები წამოეყენებინა. რაც შეეხება ლექსიკოლოგიურ მონაცემებს, ივანე ჯავახიშვილმა აღნიშნა, რომ ნიკოლოზს, როგორც ფილოსოფოსსა და ფილოსოფიურად მოაზროვნეს, ჩვეულებრივი

სიტყვები არ მოსწონდა და თავად ქმნიდა მათ, ახალ შეთხზულ სიტყვებს იყენებდა. ასახელებს კიდევ ამ სიტყვებს: მიმომსტურობაჲ, თანაშეწევნა, წარმოჩენა, მიმხედველი, მეცადნნი, მეტყუელნი, ნავით ყვანებულნი, ფრიად ლუაწლ-მრავლობენ და სხვ. თუმცა, ძველ ქართულ ორიგინალურ და ნათარგმნ ტექსტებში ზოგიერთ მათგანს ვხვდებით. ამგვარი სიტყვების გამოყენების საფუძველზე ივანე ჯავახიშვილმა სამართლიანად მიიჩნია ნიკოლოზ გულაბერისძის ენა საკმაოდ მძიმედ. ამასაც მოუძებნა ახსნა და მხოლოდ მის ნაკლად არ ჩათვალა, არამედ შესაძლოა, რომ ეს ელინოფილური სკოლის წარმომადგენელთა – ეფრემ მცირის, არსენ იყალთოელისა და იოანე პეტრიწის ენის გავლენით აიხსნას და მათ მიერ დამკვიდრებული ფილოსოფიური მიმართულების დამახასიათებელ თვისებად ჩაითვალოსო (ჯავახიშვილი, 1977, გვ. 409).

ისტორიულ-ფილოსოფიურ ღირებულებასთან ერთად სპეციალურ მსჯელობას მოითხოვს ნიკოლოზ გულაბერისძის თხზულების ესთეტიკური ღირებულების განსაზღვრაც, რადგან მასში მეტად საინტერესოაა დანახული სამყარო, ადამიანი და საფუძვლიანი მსჯელობის საშუალებასაც იძლევა.

ამრიგად, ივანე ჯავახიშვილმა შეათასა ნიკოლოზ გულაბერისძის თხზულების ისტორიულ-ფილოსოფიური ღირებულება, ავტორის დაინტერესება ფილოსოფიური პრობლემატიკით და მწერალი ამ მიმართულების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მოაზროვნედ მიიჩნია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გულაბერისძე, ნ. (2007). *თხზულებანი*, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა, ლექსიკონი და საძიებლები დაურთო ნესტან სულავამ, მცხეთა.
2. ჯავახიშვილი, ი. (1977). *ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა*, თხზულებანი, ტ. VIII. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.